

תכנית הלימודים המותאמת ב"גיאוגרפיה – אדם וסביבה" לחטיבה העליונה

המסמך שלפניכם מכוון ליצירת התאמה בין תכנית הלימודים הרחבה ובין מספר השעות העומדות בפועל לרשות המורה המחויב להוראה משמעותית מעמיקה ופעילה, הוראה המרחיבה דעת, מחנכת לערכים, מקדמת חשיבה ומעוררת סקרנות.

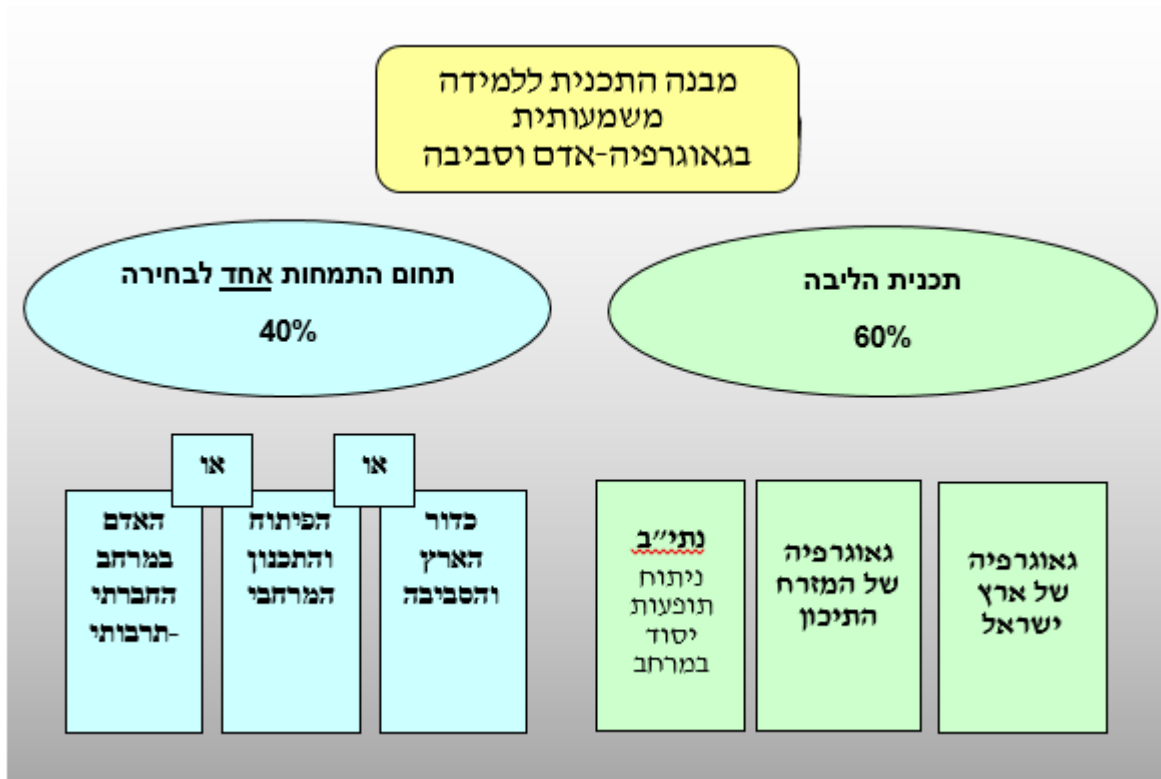
כמה שיקולים בבניית המסמך:

- התובנה כי לא ניתן ללמד את כל הנושאים המופיעים בתכנית הלימודים באופן מעמיק ומושכל, ועל כן – אין מנוס, מבחירת נושאים נבחרים להוראה מעמיקה בכל שנה – בחירה התקפה לאותה שנה בלבד.
- הניסיון לבחור גם נושאים שלא נלמדו ברמת העמקה בשנים עברו כדי לאפשר גיוון בשאלות הברורות ועניין למורה גאוגרפיה - אדם וסביבה.
- הקצאת שעות ריאלית להוראת הנושאים השונים על מנת להותיר מקום וזמן להפעלת התלמידים באמצעות פדגוגיה דיגיטאלית, שיג ושיח, סיורים לימודיים, קטעי סרטים, למידה בדרך החקר, הוראת עמיתים ועוד.
- חשוב לשים דגש על הבניית תשתיות הידע, פיתוח כישורי חשיבה וכישורים קוגניטיביים, טיפוח ערכים באופן רלבנטי ומשמעותי, טיפוח סקרנות ועניין להבנת המתרחש במרחבים השונים תוך שימוש מושכל באסטרטגיות של פתרון בעיות וחקר, ניתוח בקורת של יחסי הגומלים אדם – סביבה תוך התייחסות לעיקרון הקיימות ולסוגיות ודילמות בנושאים הקשורים לפיתוח בר קיימא.
- הטמעת דרכי הוראה – למידה - הערכה מגוונות
- שילוב נושאים רלבנטיים ואקטואליים לדיון בכיתה – מומלץ על פי צורכי המקום והזמן גם אם אינם במסגרת הנושאים הנכללים לברורות במועדים אלה.

מבנה התכנית:

המבנה הכללי של התכנית וכן המבנה הפנימי של כל אחת מיחידות הלימוד נגזר מרציונל תכנית הלימודים לחטיבה העליונה.

תכנית הליבה כוללת 60% מהתכנים הלימודיים – בהיקף של 270 שעות (3 יחידות לימוד). במסגרת הלמידה המשמעותית יחידות החובה נבחרו ללמידה לקראת היבחנות בשאלון חיצוני. במסגרת הלמידה המשמעותית **מסלול ההתמחות** נבחר ללמידה והערכה בית ספרית בהיקף של 40% (2 יחידות לימוד). מסלול ההתמחות כולל 3 תחומי התמחות, מהן ייבחר ללימוד תחום התמחות אחד בהיקף של 180 שעות.

על תכנית הליבה ללמידה משמעותית ולהערכה חיצונית (60%)

תכנית הליבה כוללת, כאמור, 60% מתכנית הלימודים בהיקף של 270 שעות. בתכנית הליבה 2 נושאים רגיונליים: הגאוגרפיה של ארץ ישראל והגאוגרפיה של המזרח התיכון (המזה"ת) ונושא אחד - נתי"ב (ניתוח תופעות יסוד במרחב), הכולל את נושאי היסוד בתחומי הגאוגרפיה הפיזית והאנושית. הערה: סדר הוראת נושאי הליבה נתון לשיקול דעתם של המורים.

פרקי הליבה

בחינת הבגרות החיצונית כוללת את שלושת פרקי הליבה בשאלון אחד מתוקשב וכן שאלון בגרסת נייר. הגאוגרפיה של ארץ ישראל: לימוד נושא זה מזמן הכרות מעמיקה, מושכלת ורבת-פנים של בוגרי מערכת החינוך את המרחב שבו הם חיים ואליו הם משתייכים. חשוב כי אזרחי העתיד של מדינת ישראל ילמדו על ארצם, נופיה ואתריה, יכירו ויחקרו תופעות ותהליכים המתחוללים בארץ במרחב הפיזי והחברתי, יבינו ויעריכו את משמעותם והשלכותיהם. הידע וההבנה שיירכשו ברמה העיונית ובחינתם בעת הסיורים הלימודיים בשטח יספקו ללומדים את הכלים הדרושים להבנה מעמיקה של המתרחש בסביבת חייהם, לחיזוק הזיקה לארץ ישראל, להפעלת שיקול דעת ולפעולה בתחומי החיים השונים מתוך אחריות ואכפתיות.

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה-אדם וסביבה
הגאוגרפיה של המזרח התיכון: לימוד ייחודו הגאוגרפי של חבל זה מזמן הכרות עם המרחב האזורי שאליו אנו שייכים – המזרח התיכון. חקר התופעות והתהליכים הדינמיים המתחוללים במזרח התיכון מאפשרים הבנה של השלכותיהם על תושבי המזרח התיכון בכלל ועל מדינת ישראל ותושביה בפרט.

נתי"ב – ניתוח תופעות יסוד במרחב: ניתוח התופעות הגאוגרפיות בסיסיות מיועד להעמקה, להרחבה ולהעשרה של השפה הגאוגרפית, של ידע-תוכן בנושאים שבחזית המקצוע ולטיפוח ולחיזוק המיומנויות הייחודיות בתחום. לפיכך כולל נושא זה מושגי יסוד בתחום הדעת שמוצאים את ביטויים ברמות שונות של המרחב תוך יישומם באזורים שונים, מוכרים ובלתי מוכרים. נושא זה מסייע לפיתוח ראייה כוללת ורב-כיוונית של מערכות מרחביות המשיקות זו לזו וכן אינטגרציה של גופי ידע מתחומים גאוגרפיים שונים ולטיפוח האוריינות הגאוגרפית. אלה נחוצים לכל אזרח במאה ה-21 כדי להבין את המתרחש בעולמנו ואת המדווח מדי יום בערוצי התקשורת השונים בארץ ובעולם.

על תחומי ההתמחות - ללמידה משמעותית ולהערכה בית ספרית בדרכי הערכה מגוונות (40%)

לומדים גאוגרפיה-אדם וסביבה במסגרת אינטרנית מוצעים שלושה תחומי התמחות, ומתוכם יש לבחור תחום התום התמחות אחד. שלושת התחומים הם: **כדור הארץ והסביבה, הפיתוח והתכנון המרחבי והאדם במרחב החברתי-תרבותי**. כל תחום התמחות מיועד למסגרת הוראה-למידה בהיקף של **180 שעות** (2 יחידות לימוד). לימוד תחום ההתמחות במסגרת נושאי הליבה מאפשר ללומדים להרחיב, לבסס ולהעמיק את הידע בנושא הנבחר וכן את השפה והמיומנויות הגאוגרפיות. נושאי יחידות ההתמחות מזמנים ללומדים מפגש עם תחומים שהם בחזית המחקר הגאוגרפי בארץ ובעולם.

במסגרת הלמידה המשמעותית בחירה של אחד משלושת תחומי ההתמחות מהווה 40% מתכנית לימודים לבגרות ב"גאוגרפיה - אדם הסביבה".

על מנת לאפשר למידה משמעותית בתחום ההתמחות הנבחר, מומלץ להתייחס בלמידה באופן מעמיק לתת הנושאים המוצעים לבחירה כפי שיפורטו בהמשך. חשוב להזכיר ללא העמקה את נושאי הלימוד האחרים בתחום ההתמחות שנבחר.

כדור הארץ והסביבה

בתחום התמחות זה יעמיקו הלומדים את הידע וההבנה של תופעות ושל תהליכים למיניהם בתחום מדעי כדור הארץ לדוגמה: גיאולוגיה, גיאומורפולוגיה, וקלימטולוגיה. בכל נושא בתחום זה יש התייחסות לאדם כמשפיע על המרחב הפיזי וכמושפע ממנו וכן המלצות לדיוני דילמה ערכיים במהלך הלמידה וההערכה. להלן נושאי לימוד נבחרים שנכללו בתחום זה: אסונות טבע – גורמיהם ותוצאותיהם; מבנים ותהליכים גיאולוגיים וטקטוניים; תופעות אקלימיות – גורמים ותהליכי שינוי; משאבי טבע ואוצרות טבע; מפגעים בסביבה הטבעית ודרכי התמודדות האדם עם מפגעים אלו ועם תופעות פיזיות אחרות.

[פרוט התכנים הנדרשים – באתר המפמ"ר \(תחומי ההתמחות – נושאים ללמידה ולהערכה\).](#)

הפיתוח והתכנון המרחבי

מוקד הלימוד בתחום זה הוא השונויות ברמת הפיתוח בין המדינות המפותחות לבין המדינות המתפתחות, גורמיה והשלכותיה על המרחב היישובי והכלכלי. נושאי יחידה זו מזמנים ללומדים דיונים בסוגיות ערכיות בתחום הפיתוח וכן ניתוח והערכה של מיזמים בישראל תוך יישום עקרונות תכנון ופיתוח מקומי ואזורי שנלמדו ביחידה זו.

הפיקוח על הוראת גאוגרפיה-אדם וסביבה
להלן נושאי לימוד נבחרים שנכללו ביחידה זו: תהליך הגלובליזציה והשלכותיו; הערים ותהליכי עיור בעולם, תמורות במרחב הכפרי; גורמים לשונות בתהליכי תכנון ופיתוח במרחב; צרכי פיתוח בר-קיימא.

[פרוט התכנים הנדרשים – באתר המפמ"ר \(תחומי ההתמחות – נושאים ללמידה ולהערכה\).](#)

האדם במרחב החברתי-תרבותי

מוקד הלימוד ביחידה זו הוא והאדם ופעילותו במרחבי החיים השונים – הפיזי, החברתי והתרבותי. ברמות השונות של המרחב – המקומי, האזורי והעולמי – האדם משפיע ומושפע, מעצב ומתעצב. הלומדים בוחנים במהלך הלימוד תהליכים המתרחשים בעולמנו בתחילת המאה ה-21, שחלקם מהווים פן זה או אחר של תהליך הגלובליזציה, ומנתחים את השפעותיהם על המרחב החברתי-תרבותי במקומות שונים בעולם. במסגרת לימוד נושאי היחידה עולות שאלות רלוונטיות ואקטואליות המציבות ללומדים דילמות מוסריות בזיקה לתופעות ולתהליכים המתרחשים בארץ ובעולם.

להלן נושאי לימוד נבחרים שנכללו ביחידה זו: תנועות הגירה לסוגיהן; נחשלות, עוני, רעב ומחלות – גורמיהם ותפרוסתם במרחב העולמי; מאפייני המרחב הכפרי והמרחב העירוני; מאפיינים תרבותיים דומיננטיים של המרחב (דת, שפה וזהויות במרחב); גורמים היוצרים זיקה בין המרחב התרבותי-חברתי של האדם למרחב גיאוגרפי נתון.

[פרוט התכנים הנדרשים – באתר המפמ"ר \(תחומי ההתמחות – נושאים ללמידה ולהערכה\).](#)

בברכה
אלי דורי
מנהל תחום הדעת
גאוגרפיה אדם וסביבה
מולדת חברה ואזרחות